

Інтерв'ю Катерини Рожкової журналу "ТОП-100. Рейтинги найбільших" про підготовку банківського сектору до відновлення та роботи у ринкових умовах

Від початку війни НБУ зменшив контроль над банками і тимчасово послабив вимоги щодо виконання ними нормативів. Однак за рік від початку великої війни з РФ економіка завдяки іноземним кредиторам починає потроху відновлюватися, а регулятор планує повернутись до цілковитого контролю ринку.

Це у грудні регулятор взяв курс на підвищення норм резервування для зв'язування надлишкової ліквідності. Собівартість коштів зростає. Наскільки стрімко банки почнуть піднімати ставки за кредитами?

Ставки за кредитами почали зростати від моменту повномасштабного вторгнення. І причина не у вартості ресурсів, а у ризиках, які значно зросли.

Якщо ж повернутися до вартості залучених банками коштів, то варто наголосити, що минулий рік характеризувався абсолютно неринковим і безпрецедентним збільшенням ліквідності у банківській системі. Кошти населення у гривні зросли від початку війни на 174 млрд грн, кошти юридичних осіб – на 120 млрд грн. Більшість цих коштів сконцентрована на поточних рахунках, тобто строкові депозити в цілому по системі скоротилися.

Чому відбулося таке збільшення коштів? Насамперед через те, що протягом 2022-го, від моменту повномасштабного вторгнення, наша фінансова система отримувала кошти ззовні. З одного боку, це \$32,5 млрд зовнішньої допомоги. З іншого – 400 млрд грн емісії від НБУ. Зазвичай фінансування видатків держави відбувається так: держава спочатку збирає кошти у вигляді податків, а потім їх перерозподіляє. І через це обсяг коштів в економіці зростає помірно.

Але минулий рік був не таким: в економіку зайшла дуже велика кількість грошей, що осіли на поточних рахунках, які є майже безоплатними для клієнтів. Тобто банки за ними, якщо і платять відсотки, то дуже незначні.

Тож, попри незначне зростання ставок за депозитами після підняття Нацбанком ключової ставки влітку 2022 року, подорожчання загального обсягу фондування не відбулося.

Отже, не підвищення обов'язкових резервів впливає на вартість кредитування, а насамперед ризики, які банки закладають в маржу.

Підвищення ставок за депозитами має вплинути на вартість фондування. Як це відіб'ється на ринку кредитування?

Звісно, окрім того, що ми підвищили норми обов'язкового резервування, ще й активно працюємо з банками, щоб вони підвищували ставки за депозитами, що точно вплине на вартість фондування для банків. Чи буде це суттєвою перешкодою для кредитування? Думаю, ні.

Так, зобов'язання у гривні в усій банківській системі у грудні в середньому коштували 6% річних. Це всі зобов'язання банків у гривні. Як формується вартість кредиту? Це вартість фондування плюс ризики. Навіть якщо банки підвищать ставки за депозитами до прийнятного з урахуванням інфляції рівня, то очікувати, що вартість фондування зросте суттєво, ми не можемо. За сьогоднішньої пропорції, коли депозити населення в гривні становлять 15% всієї ресурсної бази у національній валюті, підняття ставок за ними вдвічі суттєво не вплине на загальну вартість фондування.

Якщо ж передбачити, що строкові депозити населення у національній валюті подвояться за обсягом, то вартість фондування зросте суттєвіше, але вона все ще залишатиметься прийнятною, аби кредитувати у гривні. Тобто вартість ресурсів сьогодні точно не основна перешкода кредитуванню.

По-перше, через скорочення економіки і досі високі безпекові ризики попит на кредити з боку бізнесу є порівняно пригніченим. Про інвестиційні кредити не йдеться взагалі.

По-друге, бізнес, який сьогодні продовжує працювати, реалізує продукцію за цінами, які відповідають рівню інфляції. Тобто цей "інфляційний" прибуток підприємства отримують. Це свідчить про те, що підвищення ставок за кредитами підприємці у поточних умовах зможуть перетравити.

Ну і по-третє, сьогодні для низки підприємств і галузей доступні кредити, передбачені державними програмами підтримки, які дозволяють клієнту платити фіксовану відсоткову ставку, а різницю між ринковою і фіксованою ставкою банку компенсує держава.

Банкіри часто нарікають, що держава затримує банкам виплати компенсацій за кредитами. Наскільки нагальна ця проблема? Як її вирішують (адже йдеться про збитки для фінустанов) і чи не спонукатимуть такі затримки банки відмовлятися від цих програм?

Так, питання є, але це не проблема. Справді, торік затримки були, але не критичні. І це аж ніяк не спонукало банки визнавати кредити проблемними або такими, що не обслуговуються. Затримки були зумовлені тим, що надходження іноземної допомоги для фінансування бюджету було нерівномірним, тому уряд мав визначати пріоритети щодо витрат.

Ми впевнені, що 2023 року такого не відбудеться, оскільки у нас вже є підтвердження обсягів цієї допомоги, і надходить вона досить ритмічно. А це свідчить про те, що буде можливість фінансувати і компенсації за держпрограмами. Тому це точно не проблема.

Чи відмовляться банки від програм? Переважна більшість кредитів, зокрема 99% агрокредитів, які

надавали минулого року після 24 лютого, надавали через державні програми. І не лише тому, що вони дають можливість знизити витрати позичальника на обслуговування відсотків. Держпрограми містять ще й державні гарантії повернення кредитів. І це для банків сьогодні ключове щодо зниження ризиків. Тому я впевнена, що банки від них не відмовляться.

Найближчим часом уряд має затвердити зміни до програми "Доступні кредити 5-7-9%", які дещо скорегують її дизайн, зроблять її більш пристосованою до поточних умов. Зокрема, з програми приберуть так звані антивоєнні і антикризові кредити. Простіше кажучи, це не нові кошти, які надавали новим позичальником як обігові, а по суті, було перекредитуванням клієнтів. Вони зменшували тиск на клієнта, допомагали банкам, але на економіку загалом вони позитивно не впливали.

Тобто тепер дизайн програми передбачатиме те, щоб кредитувати бізнес і позичальників, які справді роблять внесок у збільшення ВВП.

Незабаром Нацбанк почне змінювати свій підхід щодо стратегії банків, надаючи свої рекомендації і використовуючи важелі впливу. На що очікувати банкам від регулятора і за

якими напрямками діяльності установ він почне закручувати гайки?

Насправді кожен банк, незалежно від форми власності, сам визначає свою політику. Вони всі комерційні, тому для них важливо зберегти прибуток, бо це гарантує збереження рівня капіталу. Чи буде Нацбанк впливати на їхню стратегію? Так.

Від початку війни і до кінця минулого року основними завданнями для банків були адаптація до нових реалій і забезпечення безперервності діяльності. На інші речі банки звертали менше уваги. Щодо кредитних політик від початку повномасштабного вторгнення банки запровадили кредитні канікули. НБУ припинив вимагати від них класичної оцінки платоспроможності позичальника і оцінки якості кредитного портфеля. Банки думали про збереження, функціонування як таке. Турбота про ліквідність, управління активами і пасивами, кредитна політика відійшли на задній план. Щоб вижити, вони переходили на короткострокові і дохідні інструменти. Ті ж депозитні сертифікати. Але чи є це підґрунтям сталого розвитку установ? Ні. Короткострокові пасиви і вкладення залежні від непередбачуваних умов.

Забезпечення повноцінної безперервної роботи в умовах війни та енергетичного терору – це, безперечно, досягнення банківської системи. Проте треба рухатися далі.

Цей рік має бути роком підготовки до відновлення. По-перше, банки мають дійсно поступово повертатися до власне банківського бізнесу, навіть в умовах війни, приділити увагу своїй ресурсній базі, збалансованості пасивів з активами за термінами.

На поточних рахунках натепер осіли десятки мільярдів гривень. Сьогодні ми обмежуємо обсяги зняття коштів з гривневих рахунків до 100 тис. грн на день. Зрозуміло, що люди просто чекають моменту, коли адміністративні обмеження НБУ будуть зняті. Що відбудеться тоді? Є ризик, що весь цей гривневий навіс може піти у готівку, а потім на готівковий валютний ринок і на споживання через купівлю довгострокових товарів, насамперед імпортованих. Це не лише збільшить тиск на наші резерви та інфляцію, а може спричинити труднощі і з рівнем ліквідності окремих банків.

Через це питання ліквідності, збалансованості активів і пасивів за термінами, враховуючи вплив на фінансову та курсову стабільності, для нас у пріоритеті. Тому ми стежимо, як банки формуватимуть свої стратегії насамперед у цьому контексті, як вони готуються до моменту відновлення попиту на кредитування. Маючи лише 15% фондування на строкових депозитах, вони не зможуть активно надавати кредити, перебуваючи під процентним ризиком та ризиком ліквідності. Це перший напрям нашого впливу.

Другий – кредитна політика. Сьогодні вже очевидно, що підходи до кредитування мають бути адаптовані до воєнних і повоєнних умов. Стандартні підходи до оцінки позичальника завжди порівнюють його дохід з обсягом кредитної заборгованості. Але сьогодні, коли економіка скоротилася на 30%, обсяги виробництва у різних галузях суттєво знизились, а рівень доходів населення зменшився, класичні підходи до кредитування треба переглядати. І тут ми теж будемо впливати на банківські

стратегії, розробляти та надавати рекомендації щодо оцінки ризиків, щоб не гальмувати відновлення кредитування.

Третій напрям – це робота з проблемними активами, які збільшились майже до 40%. І обсяг NPL тільки зростатиме. За березень-грудень минулого року – це 127 млрд грн. І це точно не все. Ці нові NPL мають нову природу, відмінну від тих, які банківська система отримала в 2014-2016 роках. Раніше вони формувались через недостатню якісну оцінку ризиків банками, кредитування пов'язаних осіб. "Воєнні" ж NPL, причина яких руйнування і втрата бізнесом потужностей і капіталу, потребують інших механізмів врегулювання. Один із ключових елементів такого врегулювання – відновлення капіталу бізнесу, завдяки чому відновиться і сам бізнес, і його спроможність обслуговувати банківські кредити. Це сприятиме і відновленню капіталу банків. Над цією стратегією та переліком інструментів ми вже працюємо.

Це далеко не всі питання, які ми розглядаємо в межах оновлення стратегії фінансового сектору, одним з ключових елементів якої є стратегія банківської системи.

Чи остерігаються в Нацбанку, що відкладений попит громадян рано чи пізно примусить регулятора відтягувати послаблення? Зрештою, це ж і питання облікової ставки.

Попри те, що споживчий попит досі пригнічений, споживчі настрої починають потроху змінюватися. Це демонструє, як зростав імпорт, хоча структура споживання, звісно, ще дуже відмінна від довоєнної. До війни люди

інвестували у нерухомість, техніку, товари довгострокового користування, одяг, прикраси, дорогі товари. Зараз пріоритети дуже змінилися. І ми це бачимо по тому, як зростають залишки на банківських рахунках. Саме тому так важливо сьогодні запропонувати населенню депозити з привабливою дохідністю як альтернативний інструмент збереження заощаджень. Якщо не буде прийнятної альтернативи, населення усі ці акумульовані на рахунках кошти почне витрачати. Тоді завдання Нацбанку ускладниться у рази. Навіть більше, з'явиться ризик, що наші адміністративні обмеження будуть ще довгими і будуть стримувальним чинником для відновлення економіки. А цього допустити не можна. І ми будемо змушені відтягувати пониження ключової ставки. Тому поліпшення строкової структури коштів населення – одне з головних питань для нас сьогодні.

Між іншим, щодо ключової ставки. Подейкують, що саме Катерина Рожкова є тим самим членом правління НБУ, який виступає за її скорочення.

Це неправда. Я не знаю, звідки ці чутки взялися, але вони не відповідають дійсності. Я вважаю, що натепер ставка має бути на рівні 25%. У цьому сенсі я більш консервативна.

Стосовно ринку запозичень і купівлі банками бенчмарк-ОВДП для виконання вимог регулятора з підвищення норм резервування: які зараз проблеми на ринку щодо купівлі банками державних облігацій і звичайних ОВДП?

Під час оцінювання стратегій банків нас справді цікавлять їхні плани щодо участі у внутрішньому ринку запозичень. І

Йдеться не тільки про бенчмарк-ОВДП, потенційний обсяг яких в обов'язкових резервах на тепер лише приблизно 120 млрд грн без можливості збільшення. Дозвіл придбання бенчмарк-ОВДП мав оживити ринок, але далі потрібні додаткові кроки від Мінфіну.

Важливо, щоб банки брали участь у запозиченнях поза бенчмарк-ОВДП з точки зору звичайної комерційної операції. Бо фінансування держбюджету цього і наступного року таких запозичень вимагатиме.

Що, крім дохідності, необхідно банкам, щоб активніше працювати на цьому

ринку? Банкам бракує розуміння чітких середньострокових планів за обсягами і термінами таких залучень. Під такі плани банки можуть фактично будувати власні плани із залучення депозитів, вибудовувати свої криві відсоткових ставок за депозитами, строками тощо. Так воно має працювати.

Тому перехід від стратегії виживання до стратегії повернення до банківського бізнесу та підготовки до відновлення країни – це і є 2023 рік. Нацбанк активно впливатиме на банки, аби їхню стратегію спрямувати у правильне русло.